

GROEIAKKOORD

Naar hersteld vertrouwen en voor een welvarend Curaçao

Partijen

- A. De regering van Curaçao, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de Minister-President van Curaçao, de heer E.P. Rhuggenaath en hierna te noemen: Curaçao;

en

- B. De regering van Nederland, rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer R.W. Knops, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en hierna te noemen: Nederland;

Overwegende, dat

- het kabinet Rhuggenaath het als haar plicht beschouwt om zowel huidige als toekomstige generaties daadwerkelijk perspectief op welvaart en welzijn te bieden;
- de economie van Curaçao al jaren in een recessie verkeert;
- de maatschappelijke situatie in Venezuela en de sociaal-economische impact hiervan op het Caribische deel van het Koninkrijk, waaronder Curaçao in het algemeen en de toekomst en modernisering van de Isla-raffinaderij in het bijzonder speciale aandacht vergen en van majeure betekenis kunnen zijn voor het onderliggende sociaal-economische beeld en begrotingsbeeld;
- Curaçao als kleine, open en insulaire economie kwetsbaar is en derhalve weerstandsvermogen dient op te bouwen;
- Curaçao aansluiting ontbeert dan wel minder toegang heeft tot Europese en internationale stimulerende, vernieuwende en flankerende programma's en fondsen waaronder aansluiting op Invest-EU financiering door EIB en andere multilaterale ontwikkelings- en investeringsbanken;
- Curaçao mede door de voortdurende economische stagnatie niet zonder vergaande ombuigingen en/of inkomstenverhogende maatregelen aan de normen van de Rijkswet financieel toezicht (Rft) kan voldoen;
- Curaçao zich binnen de reikwijdte van de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten committeert aan het bereiken van structureel begrotingsevenwicht, het compenseren van de tekorten, het verlagen van de overheidsschuld en een realistisch pad naar duurzaam gezonde overheidsfinanciën;
- Curaçao een integrale, samenhangende en meerjarige beleidsaanpak 'Groeistrategie Curaçao Integraal en Samen' in uitvoering heeft genomen ter bevordering van de economische groei, verbetering van de openbare financiën, het financieel beheer en versterking van de uitvoeringskracht van het overheidsapparaat;
- Nederland veel waardering heeft voor de Groeistrategie en samen met Curaçao op 21 januari 2019 een samenwerkingsconvenant heeft getekend ter ondersteuning van de uitvoering van de Groeistrategie;
- bijstand en ondersteuning door Nederland bij de uitvoering van de Groeistrategie wenselijk is, waarbij de verantwoordelijkheid voor de te maken beleidskeuzes en de te nemen maatregelen bij Curaçao zelf ligt;
- er aandacht is voor het verduurzamen en borging van kennis binnen de overheid op de lange termijn;
- de sociale zekerheid van Curaçao wordt gewaarborgd en;

- Curaçao hiertoe een Sociale Ontwikkelingsagenda 2019-2021 heeft opgesteld gebaseerd op een integrale en samenhangende aanpak om diverse sociaal-economische problemen op Curaçao het hoofd te bieden;
- Curaçao en Nederland tot concrete, afrekenbare en gefaseerde meerjarenafspraken wensen te komen over hoe op samenhangende wijze en na tussentijdse evaluaties, acties ondernomen kunnen worden die leiden tot duurzaam gezonde overheidsfinanciën, structureel hogere economische groei, een efficiënt en slagvaardig overheidsapparaat en duurzame verbetering van de kwaliteit van het leven op Curaçao, met dien verstande dat Curaçao een autonoom land binnen het Koninkrijk is;
- “groei” in het kader van de “Groeistrategie” onlosmakelijk verbonden is met het emancipatorisch proces van verdere ontwikkeling en invulling van het autonoom bestuur, waarbij Curaçao als nieuw land steeds meer inhoud geeft aan haar taken en verantwoordelijkheden, met behoud van de wil elkaar als landen bij te staan;

Komen overeen meerjarenafspraken op de volgende gebieden:

A. Meerjarige begrotingsaanpak en versterking overheidsfinanciën

Artikel 1 Korte termijn maatregelen

1. Met inachtneming van de effecten op de economische groei, voert Curaçao een pakket aan uitgaven verlagende en compliance- en inkomstenverhogende maatregelen voor 2019/2020 in, conform tabel 1, dat gericht is op het behalen van de normen uit de Rijkswet financieel toezicht Curaçao en Sint Maarten.

Artikel 2 Structurele maatregelen en hervormingen

1. Curaçao start brede heroverwegingsoperaties. In 2019 betreft dit in ieder geval de domeinen ‘sociale zekerheid’ en ‘arbeidsmarkt’ en in 2020 in ieder geval de domeinen ‘gezondheidszorg’ en ‘onderwijs’. De heroverwegingsoperaties zien nadrukkelijk niet alleen op doelmatigheidsverhogende, maar ook op doeltreffendheidsverhogende maatregelen.
2. Curaçao start met een traject ter verbetering van het begrotingsproces- en uitvoering. Hierbij zal gebruik gemaakt worden van de ervaringen uit Nederland. Onderdeel van dit traject is het vaststellen een set begrotingsregels, waarin nadere invulling wordt gegeven aan de Landsverordening comptabiliteit, die tot doel hebben te komen tot een betere beheersing van de overheidsuitgaven en te komen tot een duurzaam begrotingsbeleid op korte, middellange en lange termijn. Deze begrotingsregels worden in het najaar van 2019 vastgesteld en daarna jaarlijks door de Minister van Financiën kenbaar gemaakt in de begrotingsaanschrijving.
3. Curaçao geeft uitvoering aan de vastgestelde Roadmap naar een goedkeurende controleverklaring in het streven de jaarrekening van 2021 van een goedkeurende controleverklaring te voorzien.
4. De ambtelijke top van het ministerie van Financiën wordt versterkt alsook de financiële functies binnen de ministeries.

Artikel 3 Subsidiebeleid

1. De aanbevelingen uit het rapport Mollen (d.d. 30 september 2014) en het rapport van de Algemene Rekenkamer “Subsidie. Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015” worden uitgevoerd. De subsidies zullen op basis van nettobedragen worden uitgekeerd (na aftrek van het begrote bedrag aan belastingen en premies).

Artikel 4 Belastingstelsel

1. Het belastingstelsel wordt met ingang van 2020 herzien, en gefaseerd ingevoerd. Uiterlijk eind december 2019 is het hernieuwde belastingstelsel aan de Staten aangeboden.
2. De invorderingsinstanties worden versterkt. De uitvoering van het plan van aanpak “Belastingherziening” wordt in 2019 opgestart.

Artikel 5 Financieringsafspraken

1. Curaçao heeft toegang om bij voldoende voortgang op de uitvoering van de afspraken uit het akkoord, conform de *Afspraken omtrent ondersteuning door Nederland* uit bijlage 1, gefaseerd voor de begrotingsjaren 2019 tot en met 2022 maximaal NAf 180 miljoen te lenen voor productieve, rendabele investeringen, die vallen onder de definitie van de kapitaaldienst, waaronder eventueel de verdere kapitalisatie van Invest-Curaçao. Voormelde leningen zijn aanvullend op de al in de kapitaaldienst aangekondigde leningen voor de periode 2019-2022.
2. Curaçao stelt in de tweede week van september 2019 en vervolgens om het half jaar een strategische investeringsagenda vast ten aanzien van de productieve en rendabele investeringen.
3. Curaçao krijgt de ruimte om de verkoopopbrengsten van privatiseringen en verkoop van overheidsbezit, met een goede governance ter zake van de investeringsprocedure en -beslissingen en een borging van risk en compliance functie deels in te zetten voor de uitvoering van de Groeistrategie, waaronder gedeeltelijk voor kapitalisatie van Invest-Curaçao. De overige opbrengsten worden ingezet voor de beheersing van de schuldquote.
4. De in 2020 te vervallen bullitlening 2,500% Oct 15 2010-2020 kan conform de *Afspraken omtrent ondersteuning door Nederland* uit bijlage 1, bij voldoende voortgang op de uitvoering van de afspraken uit dit akkoord en na advies Cft en in overleg met het ministerie van Financiën, omgezet worden in een aflossingslening met een looptijd van 10 jaar onder nog af te spreken voorwaarden.
5. Curaçao, Ministerie van Financiën, Ministerie van BZK en het Cft treden op korte termijn in overleg over de begrotingstechnische behandeling van de overige uitstaande en aflopende leningen. Uiterlijk juni 2020 moet hier een voor alle partijen acceptabele, duurzame oplossing voor gevonden zijn.

Artikel 6 Sociale verzekeringen

1. Curaçao zal een commissie instellen om de sociale fondsen door te lichten.
2. Curaçao stelt de jaarlijkse landsbijdragen aan de fondsen beheerd door de SVB op zodanige wijze vast dat het uitvoeringsorgaan een stevige incentive heeft om haar werkzaamheden steeds doelmatiger en doeltreffender uit te voeren. De opzet en werking van het schommelfonds als zodanig wordt meegenomen in de heroverweging ‘sociale zekerheid’.

Artikel 7 Curaçao Medical Centre

1. Het dekken van het exploitatietekort van het Curaçao Medical Centre zal geschieden door het met voortvarendheid uitvoeren van de benodigde maatregelen. De geoptimaliseerde businesscase van het CMC en het sluiten van het oude ziekenhuis SEHOS, wordt – conform afspraken hierover tussen de regering van Curaçao en het Cft, d.d. 17 oktober 2018 - uiterlijk 1 oktober 2019 aan het Cft voorgelegd.

B. Duurzame economische ontwikkeling

Artikel 8 Structurele economische hervormingen

1. Curaçao geeft verdere uitvoering aan het traject tot optimalisatie van het proces tot het afgeven van vergunningen en economische producten. Dit moet tot zichtbare resultaten geleid hebben in het voorjaar van 2020.

2. Curaçao zet een garantie-instrumentarium (garantiefonds) op. De Curaçao Development Institute (CDI) gaat op in Invest-Curaçao.
3. Curaçao stelt een actieplan op m.b.t. een goede aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt. De implementatie van dit plan wordt beoogd in het najaar van 2020.
4. Curaçao, in dialoog met de sociale partners, stelt een beleidskader op waarin een samenhang wordt gecreëerd tussen arbeidsmarkt, onderwijs en migratiebeleid. De implementatie van dit kader wordt beoogd in het najaar van 2020.
5. Nederland en Curaçao evalueren de inzet van de instrumenten voor handels- en exportbevordering, die door het ministerie van Buitenlandse Zaken beschikbaar zijn gesteld aan o.a. ondernemers op Curaçao, onder dezelfde voorwaarden als die gelden voor Nederlandse ondernemers. Dit gebeurt in het kader van de Werkgroep Economische Samenwerking Koninkrijk (WESK).
6. Nederland zal Curaçao bijstaan bij het ontwikkelen van een strategisch grondexploitatiebeleid en de opzet van een intern grondbedrijf.

C. Bestuurs- en uitvoeringskracht overheidsapparaat

Artikel 9 Optimalisatie overheidsapparaat

1. Curaçao stelt in september 2019 een plan van aanpak vast voor het moderniseren van het overheidsapparaat gebaseerd op een grondige herziening van de organisatiestructuur en formatie.
2. Curaçao stelt in maart 2020 een plan van aanpak vast voor een grondige herziening van bedrijfsprocessen gericht op het bevorderen van integraliteit, efficiëntie en effectiviteit.
3. Curaçao implementeert in maart 2020 een strategisch personeelsplan (inclusief meerjarige kostenraming).
4. Curaçao stelt in september 2019 een plan van aanpak vast voor de invulling van de HR-functie en HR-instrumenten.
5. Uiterlijk in november 2019 is een plan van aanpak vastgesteld met mijlpalen voor het oprichten van een Government Academy voor Curaçao.

D. Sociale Ontwikkeling Agenda Curaçao 2019-2021

Artikel 10 Sociale vernieuwing

1. Curaçao stelt per augustus 2019 de 'Sociale Ontwikkeling Agenda Curaçao 2019-2021' vast.

E. Overige beleidsgebieden

Artikel 11 Overige beleidsgebieden

1. De landen zijn voornemens ook op andere beleidsgebieden, zoals onderwijs, sociale zekerheid en zorg, de samenwerking te continueren of op te starten.

F. Inrichting ondersteuning door Nederland

Artikel 12 Ondersteuning door Nederland

1. De ondersteuning kan bestaan uit technische ondersteuning dan wel toegang tot kennis en assistentie op o.a. Rijksniveau, Planbureaus, de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR).

2. Nederland zal Curaçao waar mogelijk bijstaan teneinde toegang te bevorderen tot financiering middels diverse fondsen, onder meer bij de Europese Unie, Europees Investeringsbank, Invest-NL, Groenbanken en IDB .
3. De ondersteuning wordt - indien mogelijk - verleend op grond van een door Curaçao geformuleerd verzoek daartoe. Hiertoe worden, bij voldoende voortgang op de uitvoering van de afspraken uit het akkoord, conform de *Afspraken omtrent ondersteuning door Nederland* uit bijlage 1, halfjaarlijks nadere afspraken met elkaar gemaakt, als addendum op dit akkoord.
4. Bij de verzoeken om ondersteuning wordt in onderling overleg bepaald wat de opdracht, doelstelling en het tijdsbeslag van de werkzaamheden is en of inzet op locatie en/of vanuit Nederland zal plaatsvinden.
5. De beschikbaar gestelde assistentie werkt in opdracht en onder verantwoordelijkheid van Curaçao.
6. De coördinatie van de gevraagde ondersteuning ligt bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), en aan de zijde van Curaçao bij de Programma Management Organisatie (PMO) van de Groeistrategie na afstemming met de betrokken ministers.
7. Curaçao neemt de nodige maatregelen om te zorgen dat geleverde kennis en ondersteuning wordt geborgd.

G. Monitoring afspraken

Artikel 13 Uitvoering en borging afspraken Groeiakkoord

1. De afspraken uit dit akkoord worden jaarlijks geconcretiseerd in een in onderling overleg vast te stellen uitvoeringsagenda, als addendum op dit akkoord. Hierin worden ook de afspraken vastgelegd ten aanzien van de daarbij te verlenen ondersteuning vanuit Nederland, conform artikel 12 derde lid van dit akkoord.
2. Per 1 augustus 2019 is een voortgangscommissie ingesteld met als taken:
  - a. Het bewaken van de voortgang van de afspraken en de realisatie van de beoogde doelen;
  - b. Het bemoedigen en aanjagen; daar waar afspraken vertraging oplopen, wordt zo mogelijk ondersteund en geadviseerd;
  - c. Het rapporteren aan de verantwoordelijke bestuurders van de landen over de voortgang en uitvoering van de in en op grond van deze overeenkomst gemaakte en te maken afspraken.
3. De voortgangscommissie bestaat uit een lid namens Curaçao, een lid namens Nederland en een op bindende gezamenlijke aanbeveling benoemde voorzitter;
4. De voorzitter wordt door de regering van Curaçao benoemd, geschorst en ontslagen;
5. Het lid van Curaçao wordt door de regering van Curaçao benoemd, geschorst en ontslagen;
6. Het Nederlands lid wordt door de staatssecretaris van BZK benoemd, geschorst en ontslagen;
7. De voortgangscommissie wordt ondersteund door een gezamenlijk secretariaat.

Artikel 14 Periodieke rapportage en overleg

1. De voortgangscommissie rapporteert per kwartaal als onderdeel van de uitvoeringsrapportage over de voortgang in de afspraken van deze overeenkomst aan beide partijen.
2. De voortgangsrapportage gaat in ieder geval in op de uitvoering en de geboekte voortgang van al hetgeen overeengekomen is in deze overeenkomst.
3. Op de voortgangsrapportages van het tweede en laatste kwartaal volgt binnen vier weken een voortgangsoverleg Groeiakkoord tussen de betrokken ministers van Curaçao en de Staatssecretaris BZK. Tijdens dit voortgangsoverleg zal de uitvoeringsagenda, zoals bedoeld in art. 13 eerste lid, en de te verlenen ondersteuning vanuit Nederland, zoals bedoeld in art 5 en art 12 derde lid worden vastgesteld, conform de afspraken daarover in bijlage 1. Onvoorziene omstandigheden worden meegewogen in de besluitvorming omtrent de voortgang.

H. Duur overeenkomst

Artikel 15 Inwerkingtreding en duur van de overeenkomst

1. Deze overeenkomst treedt in werking op het moment van ondertekening door beide partijen en eindigt op 30 juni 2022.

Aldus overeengekomen in tweevoud en ondertekend te _____ op _____

De regering van Nederland,

De regering van Curaçao,

.....

R.W. Knops
De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

.....

E.P. Rhuggenaath
De Minister-President van
Curaçao

TOELICHTING GROEIAKKOORD 2019 – 2021

Inleiding

Op 10 oktober 2010 “10-10-10” is het land Curaçao ingeluid en is het land de Nederlandse Antillen met haar eilandgebieden, waaronder eilandgebied Curaçao, opgeheven. Het bestuur van het land Curaçao is vanaf dien verantwoordelijk voor de taken die eerder over de twee bestuurslagen waren verdeeld, alsmede voor het integreren van deze taken in een enkele bestuurslaag. Sindsdien heeft het jonge land echter 9 regeringen gekend, waarvan de huidige na een middels een maatregel van hoger toezicht georganiseerde verkiezing. Het land staat op dit moment voor grote sociale uitdagingen, de noodzaak tot economische hervorming en de onvermijdelijkheid om overheidsfinanciën op orde te brengen. Eveneens dient bestuurskracht van het land qua kwaliteit en effectiviteit opgebouwd te worden, doch is per definitie begrensd door haar geringe schaal. Om bovengenoemde uitdagingen het hoofd te bieden, wordt toepassing gegeven aan artikel 38, eerste lid Statuut om te komen tussen nadere afspraken tussen Curaçao en Nederland inzake het verlenen van hulp en bijstand.

Onderwerp	Curaçao	Nederland
Oppervlakte	444 km ²	41.543 km ²
Bevolking	158.665 (per 1-1-19)	17.000.000
BNP	3,1 Miljard USD	832 Miljard USD
Inkomen per capita	19.300 USD	53.900 USD
Algemene werkeloosheid	21,2 % (2019)	3,4 %
Jeugdwerkeloosheid	29,3 % (2018)	Tussen 3,3, en 3,9 %
Minimumloon	NAf 1622,88	NAf 3270 (1635 Euro)
AOV	NAf 862	- Persoon: NAf 1670,- (€835 euro) /NAf 2430 (€1215) afhankelijk van persoonlijke factoren - Gezin: NAf 3290 (€1645 euro)
Bijstand	- NAf 320,40 p/2 weken voor een familie met kinderen; - NAf 162 p/2 per twee weken voor een enkel persoon	NAf 1987,51 (€974)
Armoedegrens	<i>Per januari 2018</i> - 1 persoon NAf 1249 - Twee volwassenen NAf 1871 - Een volwassenen en een kind NAf 1622 - Twee volwassenen en een kind NAf 2246 - 2 volwassenen twee kinderen NAf 2621 - Drie volwassenen NAf 2495	
Aantal arme gezinnen	30% van huishoudens op Curaçao leven onder armoede grens	8,2% van huishoudens in Nederland leven onder armoede grens
Natuurlijke hulpbronnen	Geen	Gas
Begroting Inkomsten	NAf 2.701.2 miljoen (2019)	NAf 674.8 miljard Rijksbegroting (€337,4 miljard)
Begroting Uitgaven	NAf 2.701,2 miljoen (2019)	NAf 652 miljard Rijksbegroting (€326 miljard)
Schuldquote	Geschatte ratio schuld in verhouding tot BNP 48.9 %	Geschatte ratio schuld in verhouding tot BNP 52, 4 % (Europa max vastgesteld 60%)

Curaçao streeft naar de volgende doelen: het keren van een neergaande economische ontwikkeling, sanering van de overheidsfinanciën, verbetering van het financieel beheer, toewerken naar een efficiënte en slagvaardige overheidsorganisatie en versterking van de sociale samenhang.

De financiële en economische situatie die het kabinet Rhuggenaath bij het aantreden heeft aangetroffen, is vele malen slechter dan het kabinet kon vermoeden en is verder verergerd door de diepe geopolitieke en economische crisis in Venezuela waarmee de economie van Curaçao sterk is vervlochten. Alhoewel goede stappen zijn gezet – zoals hervorming pensioenstelsel, invoering basisverzekering, de invoering van de mededingingswet, de wettelijke verankerde Code Corporate Governance en de uitbreiding van economische regulering naar luchtvaart en openbaar vervoer en per 1 januari 2020 de zorg, zijn verdergaande structurele hervormingen nodig. De huidige economische realiteit legt bloot en maakt duidelijk dat verdergaande economische structuurversterkende maatregelen onontkoombaar zijn.

De regering wil in deze situatie nadrukkelijk niet berusten, maar het de goede kant laten kantelen. De regering wil echter ook geen onverantwoorde wissel op de toekomst trekken door het op korte termijn doorvoeren van forse inkomstenverhogende en uitgaven verlagende maatregelen die de economie ernstige schade berokkenen, in het bijzonder mensen met een lage sociaal-economische status raken en duurzaam herstel van de overheidsfinanciën verder buiten bereik brengen. De regering zet zich daarom in op een samenhangende meerjarige beleidsaanpak met structuurversterkende maatregelen gericht op economisch groeiherstel, een efficiënter en beter functionerend overheidsapparaat en gezonde overheidsfinanciën. Ingrijpende aanpassingen zijn nodig om de kansen en mogelijkheden te pakken en om ervoor te zorgen dat Curaçao weer de weg omhoog inslaat. Hersteld vertrouwen is nodig voor toekomstige welvaart en welzijn waaraan iedereen naar vermogen bijdraagt en ook in deelt. Een evenwichtige aanpak is nodig voor behoud van sociale samenhang.

De Rijkswet financieel toezicht (Rft), de bestuurlijke afspraken met het Cft van vorig najaar (d.d. 17 oktober 2018) en de recente rapportage van het IMF (d.d. 7 juni 2019) geven de kaders aan waarbinnen aan groeiherstel en duurzaam gezonde overheidsfinanciën zal worden gewerkt. De Rft verplicht Curaçao tot het zo snel mogelijk bereiken van begrotingsevenwicht en terugdringen van de opgelopen overheidstekorten. Het IMF adviseert de nadruk te leggen op structurele maatregelen; een versterking van de kwaliteit van de overheidsfinanciën en van het financieel beheer en een oriëntatie op het bereiken van begrotingsevenwicht op de middellange termijn. Deze gecombineerde aanpak, waarbij directe maatregelen genomen worden om het begrotingstekort terug te dringen – voor zover macro-economisch verantwoord – en daarnaast vol ingezet wordt op het doorvoeren van structurele hervormingen is leidraad bij dit Groeiakkoord. Het kader stellend beleidsdocument 'Groeistrategie Curaçao Integraal & Samen' geeft de richting aan.

Ad A Meerjarige begrotingsaanpak en versterking overheidsfinanciën

Met een samenhangende beleidsaanpak, structuurversterkende maatregelen en ombuigingen aan de uitgaven- en de inkomstenkant van de begroting, wordt - bij een behoedzame economische groeiraming – gewerkt aan een structurele sluitende gewone dienst. Dit vangt per direct aan op basis van een combinatie van directe maatregelen in 2019/2020, het nakomen van bestuurlijke afspraken met het Cft en structurele hervormingen. Meevallers t.o.v. de behoedzame groeiramingen worden conform een nader te bepalen verdeling aangewend voor schuldaflossing en intensiveringen voor productieve investeringen en duurzame economische structuurversterking.

a. Korte termijn maatregelen

Om het begrotingstekort niet verder te laten oplopen en zoveel mogelijk te verminderen heeft Curaçao, naast de in gang te zetten structurele hervormingen een pakket aan complianceverhogende maatregelen, ombuigingen en (tijdelijke) lastenverzwaringen genomen voor 2019/2020, zo veel mogelijk rekening houdend

met de macro-economische en sociale situatie waarin het land verkeert na de aanhoudende economische achteruitgang. In tabel 1 zijn de financiële verwachtingen c.q. doelstellingen van de directe maatregelen 2019/2020 en van een aantal structurele maatregelen weergegeven.

In geval van tegenvallende resultaten van de voorgestelde maatregelen, worden compenserende maatregelen getroffen.

Tabel 1 Overzicht maatregelen 2019 – 2021

	2019	2020	2021
<i>Uitgaven verlagende maatregelen</i>			
Invoering nullijn ambtenaren en trendvolgers		10.0	32.0
Optimalisatie Arbeidsapparaat (stimulering uittreding ambtenaren)		-34	7.0
Inkorting op CARENS dagen SVB		5.0	5.0
Taakstellende uitgaven verlaging	25.0	35.0	40.0
Resultaat normering en afrekening subsidies en bijdragen		5.0	5.0
<i>Compliance verhogende maatregelen</i>			
Effect compliance programma achterstallige belastingen	20.0	25.0	30.0
Niet belastingopbrengsten - negatieve uitgaven -MEO, GMN, VVRP	2.5	10.0	12.5
Invoeren aangifteplicht Onroerende Zaak Belasting	2.3	4.5	4.5
<i>Inkomsten verhogende maatregelen</i>			
Verhoging afvalstoffenbelasting van NAf 20 tot NAf 35 per huishouden	3.3	8.0	8.0
Accijns op bier van NAf 120 naar NAf 240 per hectoliter	4.5	10.8	10.8
Accijns op gedestilleerd van NAf 1.150 naar NAf 2.000 per hectoliter	4.3	10.3	10.3
Accijns op sigaretten van NAf 0.1455 naar NAf 0.2185 per sigaret	2.9	6.9	6.9
Omzetbelasting aanpassing tarief naar 9% bij invoer (excl. logeergastenbelasting)	40.1	0.0	0.0
Taakstellende meer opbrengst belasting hervorming		75.0	100.0
Totaal effect maatregelen	104.9	171.5	272

Uitgaven verlagende maatregelen

Nullijn ambtenaren en trendvolgers

Naar analogie van de *Landsverordening houdende het niet toekennen van een verhoging van de bezoldiging in 2016 voor overheidspersoneel*¹ zal in 2019 voor de periode 2020-2023 een "nullijn" afgekondigd worden voor ambtenaren en trendvolgers.

Stimulering uittreding ambtenaren geboren tussen 1957 en 1960

Conform het voorstel van het Algemeen Pensioenfonds Curaçao (APC) en de Beleidsorganisatie Human Resources en Organisatie (HRO) zal een traject wordt opgestart om het aantrekkelijker te maken voor ambtenaren die geboren zijn tussen 1957 en 1960 om uiterlijk in 2020 uit dienst van het Land te treden.

Verhoging van de CARENS dagen van de SVB van 3 naar 5 dagen

De effecten van de verhoging van de CARENS dagen van de SVB zullen in 2020 zichtbaar worden, mede door benodigde consultatierondes met werkgeversorganisaties en de benodigde wetswijzigingen.

Taakstellende verlaging van uitgaven

Uit de begrotingsdoorlichting van Curaçao is een verschil geconstateerd van om en nabij de NAf 50 miljoen per jaar tussen enerzijds de begrote raming voor goederen en diensten en voor subsidies en overdrachten en

¹ https://www.gobiernu.cw/files/Wetten/2015/P.B._20015__no._83.pdf

anderzijds het daadwerkelijke uitgavenniveau van deze posten. Ministeries moeten zich gaan houden aan de begroting zoals deze is vastgesteld door de Staten van Curaçao en extra uitgaven moeten binnen de begroting van de Ministeries worden gedekt. Dit betekent een uitgavenverlaging van NAf 50 miljoen op jaarbasis. Er wordt strikt toezicht gehouden (inclusief sancties) opdat de uitvoering van de begroting binnen de vastgestelde uitgavenkaders geschiedt.

Vanuit het basispad geredeneerd (inclusief risico van NAf 50 miljoen), wordt voorzichtigheidshalve rekening gehouden met een gerealiseerde uitgavenverlaging van NAf 25 miljoen in 2019, NAf 35 miljoen in 2020, NAf 40 miljoen in 2021 en NAf 45 miljoen in 2022.

Ter invulling van de taakstellende uitgavenverlaging worden o.a. grote efficiencyoperaties uitgevoerd, te weten:

- Doorlichten uitvoeringsorganisaties (uiterlijk per 1 april 2020 gereed voor besluitvorming en uitvoering begroting 2021: heroverwegingsonderwerp);
- Huisvesting Ministeries ((besluitvorming uiterlijk vóór eind 2019 en uitvoering in de jaren daarna);
- Centrale inkoop en mantelcontracten (uiterlijk eind december 2019 is het inkoopbeleid vastgesteld en gereed voor uitvoering).

Ter realisatie van de taakstellende uitgaven verlaging worden voor de begrotingsjaren 2019 tot en met 2022 ook kleine efficiencyoperaties gedaan. De acties uit de vastgestelde actiematrix worden verder geïmplementeerd. Voor 2020, 2021 en 2022 geldt o.a. een jaarlijkse algemene efficiencytaakstelling per ministerie, inclusief uitvoeringsorganisatie en Hoge Colleges van Staat van 2% en derhalve oplopend tot 6%.

Normering en afrekening subsidies gesubsidieerde instellingen

In de tweede helft van 2019 wordt een evaluatie, c.q. doorlichting gedaan van de bestaande subsidierelaties van de diverse ministeries teneinde te komen tot afrekening van de afgelopen jaren.

Compliance verhogende maatregelen

Compliance programma achterstallige belastingen

Vanaf maart 2019 is een intensief optimalisatieprogramma voor o.a. inning van achterstallige belastingen opgestart. De verwachte meeropbrengst van deze actie is voorzichtigheidshalve geschat op NAf 20 miljoen vergeleken met de verlaagde belastingramingen die in de begroting 2019 zijn opgenomen op basis van het advies van het Cft en de Commissie begrotingsdoorlichting

Tevens heeft de Belastingdienst een traject opgestart voor de herziening- en hervorming van de lokale en internationale belastingwetgeving, teneinde te garanderen dat Curaçao niet op de zwarte lijst wordt geplaatst, ter versterking van de lokale financiële sector en ter vereenvoudigen van het belastingsysteem.

Niet-belasting inkomsten – Ministerie van Economische Zaken, Ministerie van VVRP en Ministerie van GMN

De ministeries hebben activiteiten en diensten geïdentificeerd waarvan de tarieven op basis van ontwikkelingen van de prijsindex of het profijtbeginsel aangepast kunnen worden. Het wetgevingstraject wordt ingezet zodat de aanpassingen gefaseerd ingevoerd kunnen worden, met ingang van augustus 2019. Voor wat betreft de overige ministeries wordt de doorlichting eind december 2019 afgerond en wordt direct over gegaan tot uitvoering van de aanbevelingen.

Invoeren aangifteplicht Onroerende Zaak Belasting

De aangifteplicht wordt ingevoerd voor de Onroerende Zaak Belasting waardoor degene die op het moment van inwerkingtreding van deze landsverordening het genot krachtens het recht van eigendom, bezit of beperkt recht heeft van een onroerende zaak en die de afgelopen vijf jaren geen aanslag onroerendezaakbelasting heeft ontvangen, gehouden is binnen twee maanden na inwerkingtreding van deze landsverordening, aangifte te

doen. Degenen die niet voldoen aan hun aangifteplicht en ook toekomstige veranderingen niet aangeven zullen een boete van 100% krijgen en dienen de verschuldigde belasting binnen drie maanden na de datum van de aanslag te voldoen. Uitgaande van ongeveer 16.000 onbekende objecten en een aantal die waarschijnlijk een waardeverandering hebben ondergaan, kan gezien het inkeer voordeel (boete en betalingsregeling) op basis van een ruwe schatting worden geraamd dat deze maatregel ongeveer NAf 2,25 miljoen zal opleveren in 2019.

Inkomstenverhogende maatregelen

Verhoging afvalstoffenbelasting

Per 1 augustus 2019 zal de afvalstoffenbelasting van NAf 20 naar NAf 35 per huishouden worden verhoogd.

Verhoging accijnzen

Per 1 augustus 2019 zullen de volgende tariefwijzigingen plaatsvinden door het doorvoeren van de noodzakelijke wettelijke regelingen.

- Accijns op bier van NAf 120 naar NAf 240 per hectoliter
- Accijns op gedestilleerd van NAf 1.150 naar NAf 2.000 per hectoliter
- Accijns op sigaretten van NAf 0.1455 naar NAf 0.2185 per sigaret

Verhoging Omzetbelasting van 6% naar 9% bij invoer (periode augustus – december 2019)

Het tarief van de omzetbelasting bij invoer wordt per 1 augustus 2019 van 6% naar 9% verhoogd, vooruitlopend op de fiscale hervorming die in januari 2020 wordt ingevoerd. Ook wordt een verrekenrecht van 50% van de bij invoer betaalde omzetbelasting ingevoerd, ter vervanging van de huidige vrijstellingen bij invoer. De introductie van het ABB wordt geprioriteerd in deze hervorming. Indien de introductie van het ABB-vertraging oploopt zal de verhoogde omzetbelasting van 9% in stand blijven en in 2020 een effect hebben van 12 maanden.

Taakstellende verhoging van belastinginkomsten bij de invoering van de belastinghervorming

Het belastingstelsel wordt met ingang van 2020 herzien, en gefaseerd ingevoerd. Per 1 augustus 2019 heeft politiek bestuurlijke besluitvorming plaatsgevonden over de contouren van de stelselhervorming. Het voorstel nieuw belastingstelsel wordt per oktober 2019 doorgerekend teneinde definitieve bestuurlijke keuzes te maken en deze in procedure te brengen. Definitieve besluitvorming door de Regering van Curaçao geschied in november 2019. Uiterlijk eind december 2019 is het belastingstelsel aan de Staten aangeboden.

De invoering van het ABB-stelsel per 1 januari 2020 krijgt een taakstellende inkomstenverhoging mee van NAf 100 miljoen op jaarbasis. Deze taakstellende verhoging is in vergelijking met de inkomsten van het basispad. De tariefopbouw voor goederen en diensten resulteert in de taakstellende verhoging van de inkomsten uit ABB (vervanging van de omzetbelasting). De toename van de begrote inkomsten zal enerzijds het gevolg zijn van de gefaseerde afschaffing van de vrijstelling bij invoer, verhoging compliance door inning van de belastinginkomsten bij invoer en door aanpassing van de tarieven.

b. Structurele maatregelen en hervormingen

Heroverwegingsoperatie

Er wordt een brede heroverwegingsoperatie gestart onder de coördinerende verantwoordelijkheid van de politieke stuurgroep en onder aansturing van de minister van Financiën van Curaçao. Er worden werkgroepen ingesteld, onder onafhankelijk voorzitterschap, waarvan deskundigen van ministeries en van buiten deel uitmaken, die openbaar rapporteren en gebonden zijn aan een strak tijdschema. De heroverwegingen zien enerzijds op budgettaire doelmatigheid, zodat uitgaven op deze beleidsterreinen duurzaam kunnen worden beheerst, maar ook op eventueel noodzakelijke beleidsmatige herijkingen. Ministeries gebruiken de resultaten van deze rapporten ter realisatie van hun uitgaven- en beleidskaders. Per augustus 2019 wordt met een eerste ronde van heroverwegingen gestart waarvan de budgettaire effecten van de aanbevelingen in de begrotingswijziging 2020 worden meegenomen. In deze eerste ronde zal in ieder geval de sociale zekerheid en

de arbeidsmarkt worden opgepakt. Deze werkgroepen dienen 1e kwartaal 2020 te rapporteren. In januari 2020 zullen de overige heroverwegingen voortvarend worden opgepakt. De resultaten hiervan zullen meegenomen worden in de voorbereiding van de begroting 2021. De onderwerpen die worden opgepakt zijn onder meer zorg, onderwijs en strategische grondexploitatie. In dit verband wordt bezien of een aantal Nederlandse instellingen als bijvoorbeeld de Planbureaus ook analyses voor de Caribische (ei)landen kunnen verrichten.

Versterking van het proces van meerjarige begrotingsvoorbereiding

De Commissie Begrotingsdoorlichting heeft een analyse uitgevoerd van het begrotingsproces. De bevindingen en aanbevelingen van de Commissie worden meegenomen bij de werkzaamheden van een op korte termijn in te stellen werkgroep verbetering begrotingsproces en –uitvoering, Tegelijkertijd verzorgt deze werkgroep een concrete aanpak voor versterking van het begrotingsproces. Onderdeel van de versterking van dit proces is het in gezamenlijkheid met Nederland opstellen van begrotingsregels, waarin nadere invulling wordt gegeven aan de Landsverordening comptabiliteit, die tot doel hebben te komen tot een betere beheersing van de overheidsuitgaven en een duurzaam begrotingsbeleid op korte, middellange en lange termijn.

Goedkeurende controleverklaring

De regering van Curaçao streeft ernaar dat de jaarrekening van 2021 van een goedkeurende controleverklaring is voorzien. De “Roadmap naar een goedkeurende controleverklaring” is hiertoe vastgesteld. Uiterlijk 15 oktober 2022 is de jaarrekening 2021 van Curaçao voorzien van een goedkeurende controleverklaring. Uiterlijk per eind augustus 2019 is het implementatieplan hiertoe, inclusief begroting voor het doorlopen van het meerjarig implementatietraject, door Curaçao vastgesteld.

Versterking financiële functie

De ambtelijke top en het middenkader van het Ministerie van Financiën wordt versterkt. Uiterlijk per 1 januari 2020 wordt een nieuwe Secretaris-Generaal (SG) benoemd.

De bemensing van de financiële functies (14 fte internal auditor, 1 fte directeur internal auditor, 16 fte financial controller) t.b.v. de financiële afdeling van alle ministeries is per eind september 2019 gerealiseerd. De bemensing van de functies van financieel directeur (9 fte) voor alle ministers wordt per eind 2019 gerealiseerd. Een plan van aanpak met mijlpalen voor leren en ontwikkelen is per eind juli 2019 opgesteld.

c. Subsidiebeleid

Er wordt een plan van aanpak gemaakt voor de uitvoering van de aanbevelingen van het rapport Mollen (Eindrapport Sub-werkgroep Non-Profit-Instellingen Curaçao van 30 september 2014) en het rapport van de Algemene Rekenkamer van Curaçao “Subsidie. Afwijkingen op de Subsidieverordening en het subsidiebeleid over de jaren 2010 tot en met 2015”. De uitvoering van de aanbevelingen moet resulteren in efficiency voordelen in de verschillende gesubsidieerde instellingen middels hervorming van de sector (o.a. clustering van entiteiten, schaalvoordelen, rapportage voorschriften). Tevens worden voorbereidingen getroffen om in het eerste kwartaal van 2020 de belastingen en premies in te houden op betalingen aan gesubsidieerde instellingen.

d. Curaçao Medical Centre

De bouw- en transitiewerkzaamheden van het nieuwe ziekenhuis, Medisch Center Curaçao (CMC), verlopen gestaag. Het CMC zal tegen het einde van dit jaar in gebruik worden genomen. Er zijn maatregelen getroffen voor reallocatie van NAf 84,- miljoen in de financiering van de zorgsector, waardoor het mogelijk is om de hogere exploitatiekosten - thans geschat op NAf 59 miljoen van het CMC structureel te dekken zonder verzwarende van de lasten voor de overheid of burger. De geoptimaliseerde businesscase van de bouw en exploitatie van het CMC en het sluiten van het oude ziekenhuis SEHOS wordt conform afspraken hierover tussen de regering van Curaçao en het Cft, d.d. 17 oktober 2018 - uiterlijk 1 oktober 2019 aan het Cft ter toetsing voorgelegd.

Curaçaose Zorg Autoriteit

Per 1 januari 2020 is een onafhankelijke Curaçaose Zorg Autoriteit opgericht, belast met markttoezicht, marktontwikkeling en tarief- en prestatieregulering op het terrein van de gezondheidszorg; toezicht op de rechtmatige uitvoering door de zorgverzekeraars van de wetgeving; en het monitoren van de beheerskosten van de uitvoeringsorganisatie. Toezicht op medische zorg blijft bij de Inspectie voor de Volksgezondheid.

Schommelfonds

Om de komende jaren een financieel solide beleid te voeren zal het land Curaçao de landsbijdrage SVB zodanig vaststellen dat het uitvoeringsorgaan sterk geprikkeld wordt om de doeltreffendheid en doelmatigheid van haar taken te vergroten. De werking van het schommelfonds als zodanig wordt meegenomen in heroverwegingsoperatie.

Het schommelfonds van de SVB is bij wet ingesteld om in een jaar overschotten en tekorten van de verschillende fondsen met elkaar te verrekenen en niet om er structurele overschotten of tekorten van de gezamenlijke fondsen in op te vangen. Elke fonds dat door de SVB wordt beheerd heeft een reserve die volgens een bij Landsbesluit H.A.M. vast te stellen systematiek wordt vastgesteld. In 2017 bedraagt de reserve van de gezamenlijke fondsen NAF. 162 miljoen. Het schommelfonds is geen reserve noch een financieringsinstrument.

Ad B Duurzame economische ontwikkeling

In afgelopen jaren is de Curaçaose economie gemiddeld op jaarbasis met 0.6% gekrompen, met oplopende werkloosheid onder de bevolking en dalende koopkracht. De cijfers laten zien dat in de jaren na 2011, de economie gemiddeld met nagenoeg 0.5 procentpunt jaarlijks heeft gekrompen. Het algemeen prijsniveau steeg gemiddeld op jaarbasis met 1.6% per jaar en ontwikkelde zich ten opzichte van andere (ei)landen in de regio op een relatief laag niveau, maar zal naar verwachting op een hoger niveau stijgen als gevolg van de stijgende trend van het algemeen prijsniveau.

De aanhoudende krimp is te wijten aan o.a. achterblijvende investeringen, tegenvallende export en lokale bestedingen. Andere factoren die debet zijn aan de matige groei zijn o.a. het achterblijven van de implementatie van structurele hervormingen en externe factoren. De laatste jaren is de economische situatie nog verder verslechterd door de crisis in Venezuela.

Alhoewel inspanningen zijn verricht gedurende de jaren om beleidshervormingen door te voeren, noodzaakt de huidige situatie tot verdergaande structurele economische hervormingen en productieve investeringen, die duurzame ontwikkeling en groei waarborgen.

a. Versterking ondernemings- en investeringsklimaat

Per juli 2019 wordt het uitvoeringsplan met mijlpalen vastgesteld m.b.t. de optimalisatie van het proces tot het afgeven van economische producten c.q. vergunningen de daaraan gerelateerde vergunningen. Dit plan van aanpak wordt medio 2020 gerealiseerd. Prioriteit zal worden gegeven aan facilitering van de investeringen die o.a. door de sociale partners met het plan "Reforsá" zijn aangedragen.

b. Versterking kapitaalmarkt

Invest-Curaçao waarin Curaçao Development Institute (CDI) opgaat wordt de nieuwe volwaardige nationale ontwikkelings- en investeringsinstelling, die met een stevige governance op afstand van de overheid onder direct toezicht van de Centrale Bank opereert, en een cruciale rol speelt bij realisatie van de investeringsagenda dat door de regering wordt vastgesteld. Doel is om de toegang tot financiering te versterken, met name op het gebied van duurzame, strategische en innovatie investeringen in de sectoren van de Groeistrategie.

Met ondersteuning van Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) wordt in 2020 als eerste stap een garantie-instrumentarium (garantiefonds) opgezet, de inrichting van de organisatie en het investeringsbeleid vastgesteld. Een eerste kapitalisatie van Invest-Curaçao vindt plaats uit de verkoopopbrengsten van UTS. De ondersteuning aan Curaçao wordt gefaseerd ingezet en is afhankelijk van de uitvoering van de opzet van het garantie-instrument.

Er vindt onder de paraplu van Invest-Curaçao een integratie plaats van CDI, Korpodeko en de Ontwikkelingsbank van de Nederlandse Antillen N.V. (OBNA). Om deze integratie goed te laten verlopen wordt een stuurgroep opgezet onder leiding van de minister van Economische Ontwikkeling.

Flankerend beleid voor begeleiding, coaching, innovatie, opzetten van goede businessplannen etc. is nodig. RVO heeft hiermee in Nederland goede ervaring opgedaan in samenwerking met marktpartijen. RVO bekijkt in samenspraak met Curaçao welk flankerend beleid nuttig en noodzakelijk is. Vervolgens zal bekeken worden of en hoe deze instrumenten beschikbaar kunnen komen voor Curaçao.

c. Activerend arbeidsmarktbeleid

Naast en vooruitlopend op de implementatie van de aanbevelingen van de Heroverweging Arbeidsmarkt en de Heroverweging Onderwijs zal de werking van de arbeidsmarkt worden versterkt door in ieder geval de volgende trajecten:

Aansluiting beroepsonderwijs op arbeidsmarkt

Per december 2019 is een actieplan vastgesteld m.b.t. beroepsonderwijs, dat voorziet in een goede aansluiting tussen beroepsonderwijs, (beoogde) ontwikkelingen binnen de groeisectoren en veranderende arbeidsmarkt. Daarnaast wordt gewerkt aan de modernisering en aanpassing van de onderwijsmethoden aan de huidige eisen. Het actieplan wordt opgesteld in gemengde teams van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport (OWCS), het Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW) en het Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening (BPD). In dit kader wordt ook bezien hoe het hoge aantal schoolverlaters kan worden teruggedrongen.

Beleidskader arbeidsmarkt en kennismigratie

Per december 2019 wordt een beleidskader vastgesteld waarin in ieder geval is opgenomen aanbevelingen teneinde de arbeidsmarkt te flexibiliseren en een actieplan om dit uit te voeren. Dit beleidskader wordt opgesteld in dialoog met de sociale partners. Er wordt hierbij samenhang gecreëerd tussen arbeidsmarkt, onderwijs en migratiebeleid.

d. Toegang verwerven tot financiële en niet financiële regelingen/programma's

Binnen de kaders van de Werkgroep Economische Samenwerking Koninkrijk (WESK) bespreken Nederland en Curaçao de instrumenten voor handels- en exportbevordering, die door het ministerie van Buitenlandse Zaken beschikbaar zijn gesteld aan o.a. ondernemers op Curaçao, onder dezelfde voorwaarden als die gelden voor Nederlandse ondernemers. De WESK biedt ook een platform voor onderlinge uitwisseling over beschikbare dienstverlening, o.a. via het postennetwerk in de regio, en mogelijkheden om exportkansen meer onder de aandacht te brengen van Curaçaose ondernemers.

Op dit moment vinden in Brussel de besprekingen plaats over het Nieuwe Meerjarig Financieel Kader en de mogelijkheden voor de EIB voor financiering buiten Europa, waaronder in de Caribbean. Curaçao kan mogelijk aanspraak maken tot financiering middels diverse fondsen, onder meer bij de Europese Unie, Europees Investeringsbank, Invest-NL, Groenbanken en IDB. Voor wat betreft het EIB kan Curaçao, op verzoek, begeleid worden bij het doen van een aanvraag.

e. Strategische grondexploitatie

In samenwerking met Nederland wordt een strategische aanpak van gebiedsontwikkelingen op het eiland uitgewerkt, die ervoor zorgdraagt dat publieke investeringen worden terugverdiend en kwaliteit is geborgd. De komende maanden worden de governance en de voornaamste processen en procedures uitgewerkt zodat de publieke overheid onderbouwde en afgewogen beslissingen kan nemen. Uiterlijk voor het eind van het jaar 2019 worden deze opgeleverd. Daarmee is de basis gelegd voor de oprichting van een intern grondbedrijf.

f. Behouden en versterken huidige sectoren

De Regering blijft zich inzetten voor behoud, groei en modernisering in huidige sectoren, waaronder de raffinaderij, logistiek, toerisme, landbouw, veeteelt en visserij en (internationale) Financiële en zakelijke dienstverlening. Ten aanzien van logistiek is er specifiek behoefte aan technische ondersteuning in het kader van de, in koninkrijksverband, uitgevoerde audits door de International Civil Aviation Organization (ICAO) en de International Maritime Organization (IMO). Er wordt samengewerkt met Nederland ter voorbereiding van de vereiste wetgeving in de sectoren maritiem en luchtvaart.

g. Transitie naar werkgelegenheid in nieuwe sectoren

Alternatieve en duurzame energie

Het beleid van de overheid is erop gericht om de energievoorzieningszekerheid te verbeteren door middel van optimaal gebruik te maken van lokaal verkrijgbare hernieuwbare energiebronnen namelijk zon, wind en zee.

TNO verricht een studie naar het potentieel van grootschalige duurzame energie. De bevindingen van deze studie die voor het eind van het jaar beschikbaar komen worden besproken met de energiesector op Curaçao, relevante stakeholders en potentiële investeerders voor het mogelijke vervolg. Bij voldoende potentieel en rendabel te maken investeringsprojecten kan nieuwe schone, energie-intensieve bedrijvigheid ontstaan in de sfeer van circulaire economie en data gedreven economische activiteiten.

In dit kader kan verkend worden of gebruik kan worden gemaakt van bestaande of in samenwerking met Nederland nog te ontwikkelen (bewustwordings-)programma's, belastingincentives, productie standaarden en mogelijke andere mechanismen en van regelingen (ook op EU-niveau) die de overgang van conventioneel energieverbruik naar duurzaam energieverbruik verder faciliteren.

Ad C Bestuurs- en uitvoeringskracht overheidsapparaat

Om de kwaliteit en uitvoeringskracht van het ambtelijk apparaat te versterken wordt de uitvoering van de volgende trajecten opgestart c.q. geïntensiveerd.

a. Versterking overheidsapparaat

Per uiterlijk september 2019 is een plan van aanpak met mijlpalen vastgesteld voor het moderniseren van het overheidsapparaat, gebaseerd op een grondige herziening van de organisatiestructuur, bedrijfsprocessen en formatie. Er wordt onder meer een analyse uitgevoerd naar de hoofd- en topstructuur, de ontkokering tussen de organisatieonderdelen (beleid en uitvoering) en de relatie tussen ministeries en tussen politiek bestuur en overheidsapparaat. Het streven is dat de hieruit voortvloeiende maatregelen per voorjaar 2022 zijn geïmplementeerd.

Ter versterking van het midden- en topkader van het ambtelijk apparaat wordt per december 2019 een beleidskader vastgesteld ten aanzien van management development en de wijze waarop dit georganiseerd kan worden. Gericht wordt op het bevorderen en waarborgen van de kwaliteit van de ambtelijke leiding, leiderschapontwikkeling en bevorderen van flexibele inzet van topambtenaren.

b. Human Resource Management en capacity building

Strategisch Personeelsplan

Uiterlijk in het voorjaar 2020 is een strategisch personeelsplan (inclusief meerjarige kostenraming) opgesteld. Aan de hand van het strategisch personeelsplan wordt per najaar 2020 op een effectieve en gerichte manier gestuurd op de optimale bezetting van het apparaat nu en in de toekomst.

HR-functie en instrumenten

Uiterlijk in september 2019 is een plan van aanpak met mijlpalen vastgesteld voor de invulling van de HR-functie en HR-instrumenten. Per najaar 2020 is een beleidskader vastgesteld voor de modernisering van het ambtenarenrecht en de geldende arbeidsvoorwaarden, waarin in ieder geval aandacht wordt besteed aan mobiliteit, overwerk, benoemingsprocedures en regulering externe inhuur.

Performance management en accountability

In het voorjaar van 2021 is de implementatie van het "Beoordeling- en Ontwikkelingsysteem Overheid Curaçao" gereed.

Uiterlijk in november 2019 is een plan van aanpak vastgesteld met mijlpalen voor het oprichten van een Government Academy voor Curaçao.

Ad D Sociale Ontwikkeling Agenda Curaçao 2019-2021

Per augustus 2019 wordt de 'Sociale Ontwikkeling Agenda Curaçao 2019-2021', bestaande uit doelstellingen, focusgebieden en prioritaire projecten voor de periode 2019-2021, vastgesteld door de regering van Curaçao. Tot de centrale doelstellingen behoren:

- Duurzaam versterken van de levenskwaliteit van de Curaçaose burger
- Duurzaam integrale wijkontwikkeling gericht op de mens
- Het bestrijden van armoede
- Het bevorderen van leefbaarheid, gevoel van veiligheid, welzijn en gezondheidszorg in de wijken
- Het terugdringen van werkloosheid en het vergroten van de kansen op toetreding tot de arbeidsmarkt

Voortgangscommissie

Er is een voortgangscommissie ingesteld die onder andere de voortgang bewaakt, ondersteuning biedt, adviseert en rapporteert aan de verantwoordelijke bestuurders van de landen. De voortgangscommissie bestaat uit een lid namens Curaçao, een lid namens Nederland en een voorzitter. De voorzitter wordt door Curaçao benoemd op bindende gezamenlijke aanbeveling. Gezien de verbindendheid van die aanbevelingen is er overigens geen ruimte om bij de vaststelling van het landsbesluit daarvan te doen afwijken. Dit betreft een sec administratieve afhandeling. Elk land is bevoegd het door hun benoemde lid te schorsen en ontslaan. Voor de voorzitter geldt dat naar analogie van de benoemingsprocedure de schorsing en het ontslag eveneens op bindende gezamenlijke aanbeveling dient plaats te vinden.

Voortgangsoverleg

Gedurende het voortgangsoverleg tussen de betrokken ministers van Curaçao en de staatssecretaris van BZK wordt conform de afspraken daarover in bijlage 1, zowel de uitvoeringsagenda vastgesteld alsmede de te verlenen ondersteuning vanuit Nederland. Ingeval bij de invoering van voormelde maatregelen wegens onvoorziene omstandigheden buiten de invloedssfeer van de regering om de gewenste resultaten achterblijven, zullen die omstandigheden worden meegewogen in de besluitvorming omtrent de voortgang.

Bijlage 1 Afspraken omtrent ondersteuning door Nederland

Ijkmoment	Curaçao	Nederland
t=0 (tekenen Groeiakkoord)		<u>Reactie Nederland</u> 1. Technische ondersteuning op basis van vastgestelde opdrachtingschrijvingen.
t=1 (september 2019)	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Pakket maatregelen 2019 conform tabel 1 ingevoerd en verwerkt in de BW 2019 2. Groeiakkoord breed gedragen door politiek Curaçao	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetting technische ondersteuning 2. Kapitaaldienst 2019: 30 mln.: sinking bonds, aflossen 10 jaar vanaf 2023
t=2: 31 januari 2020	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Financiële resultaten 2019 conform tabel 1 gerealiseerd 2. Resultaten conform uitvoeringsagenda gerealiseerd. 3. Na overleg met Nederland opgestelde begrotingsregels vastgesteld, ter implementatie middels de Begrotingsaanschrijving 2020	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetting technische ondersteuning 2. Tekortcompensatie 2019 in 2020-2023 3. Kapitaaldienst 2020: 60 mln.: sinking bonds, aflossen 10 jaar vanaf 2024
t=3: 31 juli 2020	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Pakket maatregelen 2020 conform tabel 1 ingevoerd en verwerkt in Begroting 2020 2. Financiële resultaten medio 2020 conform tabel 1 gerealiseerd 3. Resultaten conform uitvoeringsagenda gerealiseerd.	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetting technische ondersteuning 2. Kapitaaldienst 2020: omzetten aflopende bullitlening in sinking bonds, looptijd 10 jaar, aflossen vanaf 2023
t=4: 31 januari 2021	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Financiële resultaten 2020 conform tabel 1 gerealiseerd 2. Resultaten conform uitvoeringsagenda gerealiseerd.	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetting technische ondersteuning 2. Kapitaaldienst 2021: 60 mln: sinking bonds, aflossen 10 jaar vanaf 2025
t=5: 31 juli 2021	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Pakket maatregelen 2021 conform tabel 1 ingevoerd en verwerkt in Begroting 2021 2. Financiële resultaten medio 2021 conform tabel 1 gerealiseerd 3. Resultaten conform uitvoeringsagenda gerealiseerd..	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetting technische ondersteuning 2. Tekortcompensatie 2017-2019 verlengen naar 2024
t=6: 31 januari 2022	<u>Pakket Curaçao</u> 1. Financiële resultaten 2021 conform tabel 1 gerealiseerd 2. Resultaten conform uitvoeringsagenda gerealiseerd.	<u>Reactie Nederland</u> 1. Voortzetten technische ondersteuning 2. Kapitaaldienst 2022: 30 mln: sinking bonds, aflossen 10 jaar vanaf 2026